

NOUA ECONOMIE. ORIZONT ȘI SCHIMBĂRI

Se spune că societatea spre care ne îndreptăm este sau va fi Societatea Informațională-Societatea Cunoașterii (SI-SC). Sintagma prin care este desemnată noua societate relevă în mod deosebit mijloacele pe care aceasta se va baza și progresul lor, ceea ce, la prima vedere, lasă impresia unei denumiri tehnice, unilaterale. Sintagmele prin care au fost desemnate societățile de până acum conțin câte un cuvânt-cheie (sclavagism, feudalism, capitalism) care sintetizează o gamă de stări sociale posibile pe care oamenii, individual și/sau în grup, se situează în mod inevitabil, în funcție de anumite condiții, constituind o structură economico-socială caracteristică. Evident, nu s-a găsit încă cuvântul-cheie prin care să se poată releva ceea ce este sau va fi fundamental sub aspect economic și social pentru noua societate. SI-SC este o sintagmă ce deplasează denumirea spre alte sfere.

Acestei societăți în formare, îi va fi proprie o activitate economică, sau mai direct spus, o economie mult schimbată față de cea de odinioară, și față de cea actuală, pe care o denumim, cel puțin acum, *noua economie*, sintagmă care ne atrage atenția că ceea ce este nou va fi atât de important și semnificativ, încât va justifica însăși denumirea respectivă.

Nici sintagma “noua economie” nu este fericit aleasă dar redă, în mod clar, mesajul schimbărilor profunde care vor avea loc. În plus, termenul a mai fost folosit de-alungul timpului, și poate genera confuzii.

Fiecare societate a avut economia sa și aceasta era o nouă economie în raport cu cea aparținând vechii societăți. Mai avem în vedere că și progresele din știința economică au fost generatoare de schimbări atât de ample, încât de la un anumit moment încolo, s-a vorbit de o nouă economie ceea ce, în realitate, înseamnă o nouă etapă, o altă explicație dată de știința economică, de teorie pentru economia faptică. De exemplu, s-a trecut de la economia clasică, la cea neo-clasică, și apoi la noua economie clasică. În același sens, amintim că în ultimele două-trei decenii a început să se vorbească despre Noua Școală de la Cambridge ce a fondat Noua Economie. Un grup de economiști renumiți - J. Robinson, P. Sraffa, L. Pasinetti și alții, care, în cariera lor, au lucrat un timp la Universitatea Cambridge, au fost în vizită acolo, sau, pur și simplu, în cercetările lor au ajuns la aceleași concluzii, constituie nucleul dur al acestei Noi Economii. Premeditat sau spontan, aceștia au studiat în ce măsură explicații neo-clasice și clasice din știința economică, mai rămân relevante și au concordanță cu realitatea de astăzi. Evident, ei au dat și multe explicații noi sau au formulat concluzii, adesea, categorice, care, în ansamblul lor, au fost etichetate “Noua Economie”.

Pentru demersul nostru, sintagma “Noua Economie” trebuie considerată temporară, (până se va ajunge la una adecvată pe baza succeselor din cercetarea economică). De asemenea, trebuie să acceptăm dubla sa relevanță:

- Sintagma unei noi realități economice care a început să se constituie în cele mai dezvoltate țări dar care, în principiu, poate fi accesibilă și altora;
- Treaptă nouă în progresul teoriei economice.

Contextul istoric ce impune SI- SC este același și pentru noua economie și se caracterizează prin câteva aspecte majore:

- Omenirea contituie astăzi rezultatul evoluției în decursul căreia s-au acumulat reziduurile de lungă durată ale tuturor modelelor de existență pe care le-a parcurs, și care, luate împreună, formează o barieră în calea progresului căutat, așteptat și meritat de generațiile actuale. Învingerea acesteia este de neconceput fără progresul rapid și profund al cunoașterii și al promovării sale în societate, dar mai ales în economie;
- Populația s-a înmulțit încât, după aprecieri realiste, a depășit gradul de sustenabilitate al ecosistemului natural. Acum sunt 6 miliarde locuitori dar ONU estimează că vor fi 11 miliarde în 2050 și se consideră că cei 27 de oameni care se nasc la fiecare 10 secunde numai “cu puțin noroc vor avea hrană suficientă, apă potabilă și locuințe decente”[Allen W.L., 1998];
- Oamenii au evoluat chiar și după ce au ajuns la cunoștințele necesare, ca și când nu ar fi știut că trăiesc într-un cerc închis (cel puțin până la cucerirea cosmosului), depășind capacitatea de autoregenerare a planetei; Asistăm la o risipă enormă de resurse utilizate în scopuri militare, ce depășesc cu mult exigențele apărării și amenință însăși existența vieții pe Pământ, la care se adaugă cele specifice societății de consum, tehnicile și tehnologiile mai eficiente și disponibile ce ar trebui aplicate și generalizate. “Risipa pare să fie un produs inerent al caracteristicilor sociale, economice și culturale ale epocii noastre... Numeroase metode de conservare a energiei și tehnologii mai eficiente de folosire a materiilor prime sunt deja disponibile...” [Gabor D., Colombo V., King A., Galli R., 1983].
- Așadar, noua economie proprie SI-SC trebuie să se bazeze pe mijloace proprii - noi sau mai vechi, dar la un alt stadiu al cunoașterii. Mijloacele - noile tehnici și tehnologii - țin în mod direct de informatizare și cunoaștere și vor da, fără îndoială, o nouă configurație și economiei. Dar știința economică și ingineriile de toate genurile vor trebui să fundamenteze noua economie, având în vedere că:

- existența naturii fără om dar și cu el, cel puțin din ceea ce se știe azi, nu a determinat situații de criză de genul celor la care ne-am referit;
- desprinderea omului de natură și acțiunile sale au alterat ceea ce exista și omul nu a știut, nu a putut și nici nu și-a pus problema să întrețină sau să înlocuiască acțiunea de refacere și purificare realizată de natură fără nici un cost;
- preluarea modelelor vii de funcționare din natură implică să nu se producă efecte negative, iar dacă acestea au loc, să fie anihilate fără a genera altele;
- trebuie să se conceapă întreaga existență umană în condiții proprii circuitelor economice închise, din care resursele să se recupereze fără pierderi, iar deșeurile și resturile de diferite feluri să-și găsească utilitate;
- să se apeleze la noi resurse doar pentru completarea necesarului la nivelul unor circuite normale;
- să se renunțe la misiunea “civilizatoare” a omului asupra naturii și să se acționeze în ideea că omul și omenirea trebuie să accepte schimbările de comportament necesare încadrării existenței sale în parametrii potențiali reali ai planetei, nu în cei ideali sau presupuși existenți;
- este necesar să se asigure o coerență a acțiunii oamenilor la nivel planetar, pentru a stopa creșterea efectelor negative și apoi descreșterea lor.

Desigur, noua economie presupune dezvoltarea (creșterea) durabilă, dar induce o altă abordare a însăși dezvoltării (creșterii) durabile decât s-a făcut până acum.

PRINCIPIILE ECONOMIEI SI-SC

Noua economie, în mod inevitabil, trebuie să pornească de la principiile care s-au conturat în numeroase studii realizate în grup sau individual, din proprie inițiativă sau din rațiuni practice ale organismelor internaționale ce reflectă deopotrivă situația existentă și cerințele, aspirațiile imediate, dar și cele pe termen lung, din care niciodată nu a lipsit contracararea efectelor negative acumulate în procesul existenței de până acum.

În optica noastră, aceste principii pot fi sintetizate astfel:

1. **Principiul existenței umane în cerc închis (până la cucerirea spațiului extraterestru).** Natura însăși există în cadrul unor cicluri sau circuite închise pe care trebuie să le cunoaștem mai bine pentru a învăța să trăim altfel. De aici decurge consecința că nu putem apela la resurse de pe altă planetă, nu ne putem muta în altă parte și nu putem scăpa de “produsele derivate” ale existenței noastre, adică de efectele negative pe care le

inducem asupra mediului și care apoi se întorc împotriva noastră ca efecte perverse.

1. **Principiul reintegrării omului în natură.** Acționând asupra naturii, atunci când își produce bunurile de care are nevoie, omul a ajuns acum la stadiul în care trebuie să se reintegreze naturii de care s-a desprins și pe care mereu a dorit să o supună uitând că trebuie să fie în armonie cu ea. Pentru că planeta dă semne tot mai evidente că actualele modele ale existenței umane nu mai pot fi susținute, trebuie să marcăm înțelegerea acestora și să ne aliniem în mod activ existența la exigențele naturii pentru a da o șansă perpetuării existenței noastre.
2. **Primum non nocere** (în primul rând să nu dăunezi în relația cu mediul). Toate țările se confruntă cu problema poluării mediului însă la dimensiuni diferite. Cel puțin până acum, cele mai dezvoltate au fost cele care au poluat cel mai mult, iar poluarea, prin circuitele naturale și economice, s-a generalizat. Țările mai puțin dezvoltate, deși au o contribuție mai mică la poluare, suferă mai mult pentru că nu au resursele necesare acțiunilor de prevenire și depoluare. România este recunoscută printre țările cu probleme grave în această privință. Poluarea însă diminuează foarte mult resursele naturale reproductibile și în plus este un pericol grav pentru sănătate care sporește cheltuielile în acest scop. După unele calcule, peste 60% din populația planetei este afectată de insuficiența îngrijirilor medicale.
3. **Păstrarea și creșterea biomasei, biodiversității și bioproductivității.** Biostarea și bioproductivitatea reprezintă indicatori ai calității resurselor naturale. Începând cu protejarea fertilității solului și terminând cu conservarea și dezvoltarea sistemelor ecologice, există un spectru larg de probleme care necesită rezolvarea urgentă mai ales în țările în curs de dezvoltare, dar nu numai acolo.
4. **Asigurarea permanentă a resurselor.** Acest principiu impune atât conservarea și utilizarea rațională a resurselor neregenerabile cât și realizarea unui echilibru între ritmul exploatării celorlalte resurse și ritmul regenerării lor. Soluția cea mai bună aici pare a fi conceperea activităților economice ca și a existenței naturii însăși în circuit închis de tip flux circular activ. Aceasta presupune că tot ceea ce se preia din natură și la stadiul actual al cunoașterii este economic util să fie folosit, iar substanța utilă din deșeuri și bunuri uzate să fie reciclată. Mai trebuie avută în vedere înlăturarea risipei, faptul că “în toate sectoarele economiei, o reducere considerabilă a consumului de resurse naturale pe unitatea de produs este, incontestabil, posibilă și aceasta fără a antrena o scădere a calității sau a nivelului de viață...” [D. Gabor, U. Colombo, A. King, R. Galli, 1983]. Numeroase

tehnologii mai eficiente de folosire a materiilor prime sunt deja disponibile dar trebuie aplicate și generalizate, iar altele ar putea fi dezvoltate prin intensificarea cercetării.

5. **Principiul eficienței economice, sociale și ecologice.** Concepută în sens restrâns, eficiența economică a neglijat costurile suportate de natură. Luarea în calcul și a cheltuielilor pentru refacerea naturii, pentru protejarea și dezvoltarea activelor de mediu, este foarte necesară pentru a redefini conceptul de eficiență economică. I se poate spune acestuia eficiență economică, socială și ecologică pentru că intereselor economice li se adaugă cele ale societății în ansamblu, iar societatea nu poate să se dezvolte ignorând mediul natural. Interpretată pe termen lung, producția actuală pare a fi foarte mare față de 100 de ani în urmă să zicem, dar aportul său la ridicarea calității vieții a fost sensibil mai mic decât această creștere, pentru că diferența reprezintă cheltuieli și producții consacrate reproducerii unor condiții naturale înainte oferite gratuit de natură.
6. **Existența societală este interactivă cu mediul ambiant.** Teoriile creșterii și, mai mult decât acestea, activitățile dezvoltate abordează mediul natural ca spațiul în care omul se manifestă economic pentru a-l stăpâni, a și-l însuși, dar despre om, “numai de bine”; el este valoarea supremă și deci de neatins. Cum ar trebui să se acționeze asupra omului și omenirii în termenii realităților actuale nu a ajuns încă o preocupare foarte evidentă, dar a devenit clar că în activitatea economică fluxurile trebuie să fie bilaterale, iar ceea ce se scurge spre natură nu mai poate reprezenta deșeuri, dejecții sau produse toxice. Relația aceasta biunivocă trebuie să fie benefică și pentru mediu. În cadrul său, omul trebuie să răspundă exigențelor de mediu pentru a-și asigura existența perpetuă.
7. **Trecerea de la creșterea demografică discreționară la cea bazată pe responsabilitatea conștientă a cuplului bărbat-femeie și pe implicarea adecvată a societății.** O lume în care o pătrime din populație are probleme grave cu alimentația și peste 60% cu asigurarea sănătății, în care poluarea afectează evident potențialul agro-alimentar al planetei și zestrea genetică a noilor generații, iar resursele par a fi tot mai inegal distribuite și mai prost administrate, relevă necesitatea unei abordări a creșterii demografice pe baze mai realiste, pentru că progresul științific permite nu numai controlul asupra nașterilor ci și asupra dezvoltării normale a generațiilor tinere.
8. **Principiul echității sociale.** Implică o continuare a urmăririi obiectivului dezvoltării în sens modern, respectiv al reducerii decalajelor privind veniturile. În plus, este avută în vedere evitarea discriminărilor și asigurarea egalității șanselor de afirmare pentru toți membrii societății. Dezvoltarea

durabilă impune o viziune mai largă asupra echității sociale prin luarea în considerație a raporturilor cu mediul. Echitatea socială necesită și acces egal la activele de mediu, atât din perspectiva sincronică cât și din perspectiva diacronică.

9. **Responsabilizarea guvernelor pentru modul în care, prin politicile promovate, gestionează și sporesc resursele pentru a asigura și viitorul noilor generații.** Principiul este aplicabil peste tot în lume și chiar se aplică, dar pentru România este în cel mai înalt grad necesar, dacă ținem seama de jaful care s-a făcut după 1990 și care, în bună măsură, continuă. De asemenea, este necesară, reglementarea juridică a acestei responsabilizări, pentru că inexistența sa oferă libertatea dezastrului. Acest principiu privește deopotrivă războiul, economia, slăbiciunile manifestate pentru cei ce jefuiesc și starea deplorabilă a societății.

CE FEL DE ECONOMIE?

Principiile enunțate conturează într-o anumită măsură ceea ce ar putea fi noua economie. Se impun însă precizări.

- Finalitatea acestei economii va rămâne omul și satisfacerea trebuințelor sale. Dacă scoatem omul din economie, aceasta nu mai are nici un sens. Și până acum s-a pornit de la om, dar creșterea demografică discreționară a creat grave probleme ce relevă insuficiența resurselor pentru susținerea unui asemenea comportament. Se cere creștere economică (dezvoltare) tot mai mare pentru că se mărește populația și, totodată, fiecare vrea să trăiască mai bine. Pentru creșterea economică s-a apelat la noi și noi resurse, diminuându-le amenințător pe cele neregenerabile și nereproducându-le la nivelul adecvat pe cele reproductibile. Problema resurse-nevoi proprie oricărei economii este acum mai tensionată decât oricând și nu mai poate fi rezolvată recurgând la modelele existente, pentru că n-a dat rezultate. Apare necesitatea schimbării modelului. În centrul atenției omul, dar nu omul-număr, cantitate, ci omul-valoare. Este de neînțeles de ce pe Planetă trebuie să existe din ce în ce mai mulți oameni, în condițiile resurselor care oricum le-am considera tot limitate rămân. Nu există ieșire decât dacă ne vom educa să facem față mai bine cu ceea ce avem dar valorificându-le mai bine. Tot mai mulți oameni - este un slogan în mare măsură cu rezonanță militaristă care, prelungit dincolo de anumite limite, poate induce (așa cum de altfel se și confirmă) aspirații la spațiul vital, conflicte zonale, zonal-regionale și nu numai. Tensiunea acumulată în raportul resurse-nevoi are deja reverberații globale: se contestă dar se și susține dreptul permanent al popoarelor asupra

resurselor naturale; popoarele sunt considerate fiecare pe teritoriul său, dar se aud tot mai tare voci oficiale și se organizează acțiuni care susțin că resursele naturale sunt patrimoniul umanității și ca urmare, toate popoarele ar putea avea dreptul asupra tuturor resurselor, oriunde s-ar situa acestea; s-au delimitat apele teritoriale, ar rămâne problema resurselor din oceanul planetar, care încă n-a fost împărțit, etc.

În interiorul țărilor, această tensiune privește în mod deosebit proprietatea asupra pământului, care generează un număr enorm de conflicte.

Societatea în care ne aflăm și care moștenind consecințele celor dinaintea sa a agravat tensiunea resurse-nevoi se numește și acum tot capitalism. În perioada de după al doilea război mondial, când conflictul politic capitalism-socialism a fost exacerbat, capitalismului i s-a spus economie de piață, sintagmă mai mult improvizată, dar care astăzi este foarte răspândită. Centrul economic al acestei societăți este, desigur, piața. Deci, economie în care piața este totul sau aproape totul în societatea capitalistă.

- Noua economie nu mai poate fi o economie de piață în sensul actual. În ciuda progreselor făcute, aceasta din urmă a ajuns în impas. Piața nu mai poate gestiona resursele la nivelul noilor exigențe, a determinat împărțirea mondială în bogați și săraci și pune sub semnul întrebării existența multora - a celor afectați de malnutriție și de lipsa sau insuficiența asistenței sanitare. Oricum, piața are limitele sale, generează externalități de toate felurile și, în plus, nu poate soluționa satisfacerea trebuințelor colective care devin din ce în ce mai ample condiționând în mod hotărâtor calitatea vieții. Soluția spre care alunecă acum economia este afirmarea tot mai puternică a statului.

Pentru că stadiul la care au ajuns țările dezvoltate și în general piața creează posibilitatea ca actori implicați direct în jocul său să-și satisfacă interesele individuale, devine capitală nevoia bunurilor colective, publice, relevată de dificultățile sau imposibilitatea satisfacerii nevoilor apărute ca urmare a poluării și risipei resurselor în scopuri irelevante pentru calitatea vieții unor segmente foarte mari ale populației și de cele mai multe ori a populației majoritare. De aceea, economia trebuie reconstruită pe baze noi în care interesul public trebuie corelat cu cel individual la noile dimensiuni. În acest context, politica publică va ocupa un loc central întrucât societatea nu mai poate progresa în satisfacerea mai bună a trebuințelor menținând sau amplificând polarizarea veniturilor în tendințele sale actuale.

- Fără a abandona interesul individual, noua economie va deplasa centrul de greutate pe interesul public în cadrul ce se conturează prin promovarea politicii publice. Termenul (adjectivul) public are, în acest context, două accepțiuni:

- expresie a problematicii care privește cea mai mare parte a populației;
- expresie a ansamblului de nevoi colective care are tendința să crească și să condiționeze tot mai mult progresul social de satisfacerea lor.

Trebuie ținut cont și de faptul că chiar și pentru cei care își realizează foarte bine interesele individuale prin jocul pieței, progresul calității vieții lor, are o dependență crescândă de bunurile publice pentru că un segment mare din trebuințele lor nu poate fi acoperit decât prin ceea ce este de natură publică.

- Noua economie se formează și va funcționa beneficiind de caracterul democratic al SI-SC. Rolul determinant revine, desigur, politiciii economice care “fixează” opțiunile generale în domeniu, prin testarea acestora în ciclurile electorale. Asemenea opțiuni vor trebui fundamentate științific, să nu aibă caracter electoral-demagogic. Oamenii politici nu mai pot și nu mai trebuie considerați “buni în toate domeniile”; rolul lor trebuie să se limiteze la polarizarea celor mai multe opțiuni sau a celor majoritare în orientarea economiei și apoi, prin funcțiile pe care le vor ocupa în structura politică, să “vegheze” dacă ceea ce se realizează corespunde sau contrazice opțiunile electorale. Punerea în aplicare, detalierea și executarea acestora revine, de drept și de fapt, tehnocraților. Fără profesionalism nu se mai poate; societatea cunoașterii impune profesionalismul în economie și tehnocrația ca ferment al noii economii.
- Noua economie va consacra tehnocrația, dar aceasta trebuie să dispună de o bună pregătire, ceea ce induce ideea asigurării unei priorități în dezvoltarea învățământului și cercetării științifice. Relevant, Friederich von Hayek spunea cu mai mulți ani în urmă că **“Numai participanții direcți la procesele economice dispun de cunoașterea necesară pentru a lua decizii eficiente”**[Hayek, 1991].
- Învățarea devine procesul general caracteristic noii economii, pentru că economisirea resurselor și orientarea acțiunilor în direcția satisfacerii nevoilor mai mari și mai diferite cu resurse limitate, în logica proceselor circular active la care ne-am mai referit, presupune cunoaștere, generalizare, învățare pentru toți membrii SI-SC. Pentru a face activitate economică într-un anumit fel, trebuie să existe cunoștințele necesare în acest sens, iar pentru a le asigura, cunoașterea trebuie să fi avut loc înaintea acțiunii economice. Deci neapărat trebuie acordată prioritate proceselor generatoare de cunoștințe noi, cercetării tehnico-științifice. Rezultanta generală a învățării trebuie să fie creșterea evidentă a eficienței în general și a celei economice în special. Desigur, odată cu aceasta se pune și problema comensurării adecvate a proceselor economice, inclusiv a eficienței însăși, pentru a

dobândi mai multă relevanță și fidelitate față de fenomenele respective. Dar aceasta poate constitui un alt segment al demersului nostru.

- Promovarea noii economii în România înseamnă **acum** o apropiere de standardele economiilor dezvoltate și ale structurilor euro-atlantice, atât prin caracteristici generale cât și prin tendințele pe termen lung.
- Pentru a reuși noua economie este necesar ca opțiunile de politică economică validate electoral să se concretizeze imediat în strategii pe termen mediu și apoi, neapărat, în strategii pe termene foarte lungi (25-50 ani) pentru a asigura continuitatea și complementaritatea acțiunilor economice. Aceasta ar contribui, totodată, la creșterea eficienței în gestionarea resurselor și așa foarte limitate ale României. Elaborarea acestor strategii ar trebui să se contureze către 2004-2005 și apoi să se asigure agregarea lor spre 2007-2008.

Bibliografie

Allen W. L., National Geographic, nr. 4, Oct. 1998.

Gabor D., Colombo V., King A., Galli R., *Să ieșim din epoca risipei*, București, Editura Politică, 1983.

Hayek, F.A., *Economic Freedom*, Oxford, Basil Blackwell, 1991.

Mankind at the Turning Point, Second Report to the Rome Club, 1974.

Meadows, D.L. și alții, *Limitele creșterii*, primul raport către Clubul de la Roma, 1972.

OECD, *The Interim Report on Sustainable Development*, Paris, 1999.

Reshaping the International Order, Third Report to the Rome Club, 1976.

UNC, *World Conservation Strategy. Living Resources Conservation for Sustainable Development*, 1980.

World Commission on Environment and Development, *Our Common Future*, Oxford University Press, 1987.